

ศักยภาพผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อความเข้มแข็ง ด้านคุณภาพชีวิตและสังคม ในจังหวัดนราธิวาส

The Potential of Community Leader and the Participation of Community Members for the Quality of Life and Social Strengths within the Community in Narathiwat Province

พัชนี ตูละ¹

Patchanee Tuleh¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในจังหวัดนราธิวาส จำนวน 400 คน และสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามอำเภอ โดยใช้จำนวนประชากรแต่ละอำเภอเป็นฐานในการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่น โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค มีค่าเท่ากับ 0.97 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณโดยใช้ตัวแปรเป็นขั้นๆ (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย พบว่า ศักยภาพของผู้นำชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.55$, S.D.= 0.70) การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.25$, S.D.= 0.73) ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาสอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$, S.D.= 0.61) ศักยภาพผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถร่วมกันพยากรณ์ถึงความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส ได้ร้อยละ 52.10 ($R^2 = 0.521$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น ความเป็นพหุวัฒนธรรมของผู้นำชุมชนที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคม จำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพด้านบริหารงานและด้านบริหารสังคมโดยประชาชนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ศักยภาพผู้นำ , การมีส่วนร่วม , ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคม

Abstract

The objectives of this study are to study the potential of community leaders and the participation of community members for the quality of life and social strengths within the community in Narathiwat Province. The sample group in this study was 400 population of Narathiwat province using stratified sampling method in each district. The number of the population of each district was based to calculate the sample size. The questionnaire was tested for content validity by calculating Cronbach's alpha coefficient which the result was 0.97. The data were analyzed by using percentage, mean, standard deviation and stepwise multiple regression analysis.

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

¹Faculty of Management Sciences Princess of Naradhiwas University.

The results revealed that the potential of the community leader was at a high level ($\bar{X} = 3.55$, S.D.= 0.70). The participation of the population was at a moderate level ($\bar{X} = 3.25$, S.D.= 0.73). The quality of life and social strengths in Narathiwat province was at a moderate level ($\bar{X} = 3.39$, S.D.= 0.61). The potential of community leaders and the participation of the population can predict the quality of life and social strengths in Narathiwat Province. The correlation coefficient of the decision was 52.10 ($R^2 = 0.521$) which was a statistically significant. Therefore, multiculturalism of community leaders has an impact on the quality of life and society. It needs to focus on the development of management capabilities and social management. The people have to participate in the community to develop and have sustainable strengths

Keywords: leadership potential, participation, the strength of the quality of life and social strengths

บทนำ

ประเทศไทยได้มีการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของแต่ละยุคแต่ละสมัย เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ซึ่งได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศในสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น แผนพัฒนาฉบับนี้ได้เน้นนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 - 11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, 2560)

การพัฒนาประเทศต้องเริ่มจากการพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยผู้นำท้องถิ่นซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นผู้นำที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาที่ดีต้องเป็นผู้มีความสามารถ มีคุณธรรม ยุติธรรม มีประสบการณ์ในการบริหารและการแก้ไขปัญหาเข้าใจปัญหา เข้าใจภูมิปัญญาที่แท้จริงของท้องถิ่น นั้น ๆ สามารถแก้ปัญหาให้กับประชาชนตามความต้องการของประชาชน ผู้นำจึงมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาและบริหารท้องถิ่น เพื่อให้สามารถดำเนินงานตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้ (สมเกียรติ ยมจินดา, 2551) ดังนั้น ผู้นำควรได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อสนองต่อความต้องการของประชาชน ดังที่ศิริพร เลิศยังยศ (2560) ได้ศึกษาศักยภาพผู้นำชุมชน อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ผู้นำชุมชนต้องมีความตั้งใจ ช่วยเหลือ ทำงานโปร่งใส และได้รับความศรัทธาจากคนในชุมชน ส่วนแนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้นำ ได้แก่ บุคลิกภาพ ความรู้ ทักษะ นอกจากนี้ ยังมีความเห็นว่าเมื่อผู้นำได้รับการพัฒนาแล้วต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยดังที่อารัตต์ จอมสืบวิสิฐ (2555) ได้กล่าวว่าประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและเสนอความเห็น การตัดสินใจ การดำเนินการ การรับประโยชน์ การตรวจสอบติดตามและประเมินผล

ความเข้มแข็งของชุมชนนับได้ว่าเป็นมีความสำคัญและมีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง เป็นกลไกในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน อันเนื่องมาจากการเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนการเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การจัดการทรัพยากร สุขภาพอนามัย ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี การพัฒนาคนในชุมชน การบริหารจัดการชุมชน และความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

เพื่อเสริมสร้างชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ยิ่งกว่านั้น ยังนับเป็นฐานรากของสังคมที่ทำให้โครงสร้างสังคมโดยรวมเข้มแข็ง มีความมั่นคงและรองรับการพัฒนาประเทศให้มีความยั่งยืนต่อไป (ครรชิต พุทธิโกษา, 2554) การทำให้ชุมชนเข้มแข็งไม่สามารถทำได้โดยบุคคลภายนอกชุมชน แต่ต้องสร้างจากคนในชุมชนด้วยศักยภาพของผู้นำชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมเพิ่มคุณค่าทุนทางสังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชน ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเป็นเครือข่ายและมีการขยายพันธมิตออกไปนอกชุมชนในลักษณะสร้างความสัมพันธ์ ดังนั้นแต่ละชุมชนจึงต้องร่วมกันสร้างพลังชุมชน และใช้พลังชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชน กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยหลักผูกพันสองอย่าง คือ หลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนาเดียวกันซึ่งทำให้บุคคลมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น หรืออาศัยหลักผูกพันหรือผลประโยชน์ทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมร่วมกันตลอดจนการมีผลประโยชน์ในทางบริการสังคมร่วมกันของผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553)

จังหวัดนราธิวาส มีความเป็นพหุวัฒนธรรม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นหน่วยงานระดับล่างที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดและผู้นำท้องถิ่นถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนได้พัฒนาชุมชนของตนเอง รวมไปถึงการมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการปกครองป้องกัน แก้ไขปัญหาภายในชุมชนของตนไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านการบริหารจัดการทรัพยากร ด้านสุขภาพอนามัย ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี การพัฒนาคน การบริหารจัดการชุมชน และความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชนต้องอาศัยการประสานงานและส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนกับผู้นำ จึงจะเป็นการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งใช้รูปแบบการเรียนรู้ในการเสริมสร้างพลังชุมชน อันจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขวางแผน และการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนและเพื่อเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในอนาคต

ดังนั้น ศักยภาพผู้นำกับการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงมีความสำคัญต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคม ผู้วิจัยจึงศึกษาศักยภาพผู้นำและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส โดยมุ่งหวังจะให้น่าผลการศึกษามาเสริมสร้างศักยภาพผู้นำในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการหากลยุทธ์ในการนำไปใช้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อผู้นำชุมชนได้รับการเสริมสร้างศักยภาพให้เหมาะสมกับการเป็นผู้นำที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ชุมชนก็จะได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มากขึ้นสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560 - 2564) ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้และส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับศักยภาพผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส
2. เพื่อศึกษาศักยภาพผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สามารถพยากรณ์ถึงความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส

ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัยที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่อยู่ในจังหวัดนราธิวาส จำนวน 733,974 คน (สำนักงานจังหวัดนราธิวาส, 2559) ใช้สูตรทาร์ยามานะ (Yamane, 1973) มาคำนวณเพื่อทำการสุ่มคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามอำเภอโดยใช้จำนวนประชากรแต่ละอำเภอเป็นฐานในการคำนวณขนาดตัวอย่างจาก 13 อำเภอใน จังหวัดนราธิวาส วิธีการเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประชาชนในจังหวัดนราธิวาส ทั้งหมด 13 อำเภอ จำนวน 400 คน คัดเลือกได้ดังนี้

ลำดับที่	อำเภอ	จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	เมืองนราธิวาส	62
2	ตากใบ	37
3	บาเจาะ	27
4	ยี่งอ	23
5	ระแงะ	47
6	รือเสาะ	36
7	ศรีสาคร	20
8	แว้ง	27
9	สุคีริน	13
10	สุโหงโกลก	40
11	สุโหงปาดี	29
12	จะแนะ	19
13	เจาะไอร้อง	20
	รวม	400

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาสังเคราะห์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อมูล 5 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 8 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาอาชีพ รายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อปี สถานภาพในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมประชาคม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลประเมินศักยภาพของผู้นำ ประยุกต์ใช้ตามความคิดของอภิชาติ โตดิลกเวชช์, อรรถิษฐ์ สัมพันธ์รัตน์, ทวีป บุตรโพธิ์, ณรงค์ บุญศิริรักษ์ และเพ็ญแข ศรีสุทธิกุล (2559) ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ด้านบริหารตนเอง มีจำนวน 5 ข้อ 2) ด้านบริหารงาน มีจำนวน 5 ข้อ 3) ด้านบริหารสังคม มีจำนวน 5 ข้อ จำนวนรวมทั้งสิ้น 15 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชน ประยุกต์ใช้ตามความคิดของอาทิตย์ จอมสืบลีล (2555) ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอความคิดเห็น มีจำนวน 3 ข้อ 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีจำนวน 3 ข้อ 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีจำนวน 3 ข้อ 4) การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ มีจำนวน 3 ข้อ 5) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล มีจำนวน 3 ข้อ จำนวนรวมทั้งสิ้น 15 ข้อ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลประเมินความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส ประยุกต์ใช้ตามความคิดของครุฑ พุทธิโกษา (2554) ประกอบด้วย 7 มิติ คือ 1) มิติเศรษฐกิจชุมชน มีจำนวน 3 ข้อ 2) มิติการจัดการทรัพยากรในชุมชน มีจำนวน 3 ข้อ 3) มิติสุขภาพอนามัย มีจำนวน 3 ข้อ 4) มิติศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี มีจำนวน 3 ข้อ 5) มิติการพัฒนาคนในชุมชน มีจำนวน 3 ข้อ 6) มิติการบริหารจัดการชุมชน มีจำนวน 3 ข้อ 7) มิติความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีจำนวน 3 ข้อ จำนวนรวมทั้งสิ้น 21 ข้อ

โดยส่วนที่ 2 - 4 เลือกระดับคะแนนแบบลิเคิร์ตสเกล (Likert Scale) ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยให้คะแนนดังนี้ (วัลลภ รัฐฉัตรานนท์, 2554)

มีความคิดเห็นอย่างมากที่สุด	มีคะแนนเท่ากับ	5
มีความคิดเห็นอย่างมาก	มีคะแนนเท่ากับ	4
มีความคิดเห็นปานกลาง	มีคะแนนเท่ากับ	3
มีความคิดเห็นน้อย	มีคะแนนเท่ากับ	2
มีความคิดเห็นน้อยที่สุด	มีคะแนนเท่ากับ	1

สำหรับเกณฑ์การให้คะแนนแบ่งเป็น 5 ระดับ ห่าง 0.8 คะแนน

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00	แปลว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20	แปลว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40	แปลว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60	แปลว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80	แปลว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะแบบปลายเปิด

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบ 2 วิธี คือ การตรวจสอบความเที่ยงและการตรวจสอบความตรง (วัลลภ รัฐฉัตรานนท์, 2554)

การตรวจสอบความตรง จะใช้วิธีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้านผู้นำชุมชน จำนวน 3 ท่าน ทำการตรวจสอบ ปรับปรุงและแก้ไขข้อคำถาม เพื่อให้เครื่องมือวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การตรวจสอบความเที่ยงจะใช้วิธีการตรวจสอบด้วยการวัดความสอดคล้องภายในโดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค จากแบบสอบถามที่ได้นำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ราย มีค่าเท่ากับ 0.97 เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้ประชาชนในจังหวัดนราธิวาสทำแบบสอบถามด้วยตนเองทั้งหมด แต่ในบางกรณีที่ไม่สามารถทำแบบสอบถามด้วยตนเองได้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามแทน ซึ่งทำให้ได้รับแบบสอบถามครบและข้อมูลสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อทำการวิเคราะห์ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณโดยใช้ตัวแปรเป็นขั้น ๆ (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 254 คน (ร้อยละ 63.5) มีอายุระหว่าง 51 - 60 ปี จำนวน 108 คน (ร้อยละ 27.0) และอายุระหว่าง 41 - 50 ปี จำนวน 99 คน (ร้อยละ 24.8) ระดับการศึกษาสูงสุดปริญญาตรี จำนวน 136 คน (ร้อยละ 34.0) มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน 132 คน (ร้อยละ 33.0) อาชีพรับจ้างมากที่สุด จำนวน 153 คน (ร้อยละ 38.3) อาชีพค้าขาย จำนวน 114 คน (ร้อยละ 28.5) รายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อปีมากที่สุด 50,000 - 100,000 บาท จำนวน 176 คน (ร้อยละ 44.0) รายได้ต่ำกว่า 50,000 บาท จำนวน 77 คน (ร้อยละ 19.1) สถานภาพเป็นสมาชิกในชุมชน จำนวน 357 คน (ร้อยละ 89.2) เข้าร่วมประชุมบางครั้งในกิจกรรมของชุมชน จำนวน 152 คน (ร้อยละ 38.0) ไม่เคยแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมประชาคม จำนวน 186 คน (ร้อยละ 46.5) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (N = 400)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	146	36.5
หญิง	254	63.5
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	13	3.3
21 - 30 ปี	62	15.3
31 - 40 ปี	81	20.3
41 - 50 ปี	99	24.8
51 - 60 ปี	108	27.0
61 ปีขึ้นไป	37	9.3
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	77	19.2
มัธยมศึกษาตอนต้น	25	6.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	132	33.0
ปวส.	29	7.2
ปริญญาตรี	136	34.0
สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.3
อาชีพ		
รับราชการ/พนักงานของรัฐ	52	13.0
ค้าขาย	114	28.5
รับจ้าง	153	38.3
เกษตรกรรม	11	2.8
อื่นๆ เช่น แม่บ้าน วางงาน เป็นต้น	70	17.4

ตารางที่ 2 (ต่อ) จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (N = 400)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อปี		
ต่ำกว่า 50,000 บาท	77	19.1
50,001 - 100,000 บาท	176	44.0
100,001 - 150,000 บาท	38	9.5
150,001 - 200,000 บาท	23	5.8
200,001 - 250,000 บาท	26	6.5
250,001 - 300,000 บาท	11	2.8
300,001 - 350,000 บาท	13	3.3
350,001 บาทขึ้นไป	36	9.0
สถานภาพในชุมชน		
กรรมการ	43	10.8
สมาชิกในชุมชน	357	89.2
การเข้าร่วมประชุมในกิจกรรมของชุมชน		
เข้าร่วมทุกครั้ง	101	25.3
เข้าร่วมบางครั้ง	152	38.0
ไม่เคยเข้าร่วม	147	36.7
การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมประชาคม		
แสดงความคิดเห็นทุกครั้ง	34	8.5
แสดงความคิดเห็นบางครั้ง	180	45.0
ไม่เคยแสดงความคิดเห็น	186	46.5

2. ระดับศักยภาพผู้นำชุมชน พบว่า โดยรวมมีค่าเฉลี่ย 3.55 (S.D = 0.70) ระดับมาก โดยรายข้อทุกข้อมีระดับมากทั้งหมด เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยประกอบด้วยด้านบริหารสังคมมีค่าเฉลี่ย 3.67 (S.D = 0.75) ด้านบริหารตนเอง มีค่าเฉลี่ย 3.50 (S.D = 0.74) และด้านบริหารงาน มีค่าเฉลี่ย 3.47 (S.D = 0.82) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมมีค่าเฉลี่ย 3.25 (S.D = 0.73) ระดับปานกลาง โดยรายข้อทุกข้อมีระดับปานกลางทั้งหมด เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยประกอบด้วย การมีส่วนร่วมตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย 3.25 (S.D = 0.87) การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย 3.25 (S.D = 0.86) การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอความเห็น มีค่าเฉลี่ย 3.31 (S.D = 0.74) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ย 3.30 (S.D = 0.79) และการมีส่วนร่วมดำเนินการ มีค่าเฉลี่ย 3.14 (S.D = 0.90) ระดับความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส โดยรวมมีค่าเฉลี่ย 3.39 (S.D = 0.61) ระดับปานกลาง โดยรายข้อมีระดับมากเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยประกอบด้วย มิติศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี มีค่าเฉลี่ย 3.58 (S.D = 0.80) มิติสุขภาพอนามัย มีค่าเฉลี่ย 3.48 (S.D = 0.81) ระดับปานกลางเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยประกอบด้วย มิติการพัฒนาคนในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 3.40 (S.D = 0.84)

มิติความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีค่าเฉลี่ย 3.31 (S.D = 0.85) มิติการบริหารจัดการชุมชน มีค่าเฉลี่ย 3.30 (S.D = 0.89) มิติการจัดการทรัพยากรในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 3.30 (S.D = 0.82) และมิติเศรษฐกิจชุมชน มีค่าเฉลี่ย 3.25 (S.D = 0.69) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นศักยภาพของผู้นำ การมีส่วนร่วมของประชาชน และความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส

ตัวแปรในการสอบถามความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ศักยภาพผู้นำ			
1. ด้านบริหารตัวเอง	3.50	0.74	มาก
2. ด้านบริหารงาน	3.47	0.82	มาก
3. ด้านบริหารสังคม	3.67	0.75	มาก
รวม	3.55	0.70	มาก
การมีส่วนร่วมของประชาชน			
1. การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอความเห็น	3.31	0.74	ปานกลาง
2. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	3.30	0.79	ปานกลาง
3. การมีส่วนร่วมดำเนินการ	3.14	0.90	ปานกลาง
4. การมีส่วนร่วมรับประโยชน์	3.25	0.86	ปานกลาง
5. การมีส่วนร่วมตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล	3.25	0.87	ปานกลาง
รวม	3.25	0.73	ปานกลาง
ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส			
1. มิติเศรษฐกิจชุมชน	3.25	0.69	ปานกลาง
2. มิติการจัดการทรัพยากรในชุมชน	3.30	0.82	ปานกลาง
3. มิติสุขภาพอนามัย	3.48	0.81	มาก
4. มิติศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี	3.58	0.80	มาก
5. มิติการพัฒนาคนในชุมชน	3.40	0.84	ปานกลาง
6. มิติการบริหารจัดการชุมชน	3.30	0.89	ปานกลาง
7. มิติความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	3.31	0.85	ปานกลาง
รวม	3.39	0.61	ปานกลาง

3. ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส พบว่า มีตัวแปร 2 ตัว คือ คักยภาพผู้นำชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถร่วมกันพยากรณ์ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส ได้ร้อยละ 52.10 ($R^2 = 0.521$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังต่อไปนี้

(ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส) = $(1.031) + 0.328$ (คักยภาพผู้นำชุมชน) + 0.368 (การมีส่วนร่วมของประชาชน) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise ในการพยากรณ์ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาสกับคักยภาพของผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวม

ตัวแปรอิสระ (ตัวพยากรณ์)	b	Beta	t-value	p-value
คักยภาพของผู้นำ	0.328	0.361	7.457	0.000
การมีส่วนร่วมของประชาชน	0.368	0.422	8.698	0.000
ค่าคงที่ (Constant)	1.031		8.610	0.000
R = 0.722 $R^2 = 0.521$ F = 215.637 p-value < 0.000				

4. คักยภาพของผู้นำชุมชนต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส พบว่า มีตัวแปร 2 ตัว คือ คักยภาพของผู้นำด้านบริหารงาน และคักยภาพของผู้นำด้านบริหารสังคม สามารถร่วมกันพยากรณ์ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส ได้ร้อยละ 47.90 ($R^2 = 0.479$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังต่อไปนี้

(ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส) = $(1.353) + 0.420$ (คักยภาพของผู้นำด้านบริหารงาน) + 0.152 (คักยภาพของผู้นำด้านบริหารสังคม) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise ในการพยากรณ์คักยภาพของผู้นำชุมชนต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส

ตัวแปรอิสระ (ตัวพยากรณ์)	b	Beta	t-value	p-value
คักยภาพของผู้นำ ด้านบริหารงาน	0.420	0.544	9.529	0.001
คักยภาพของผู้นำ ด้านบริหารสังคม	0.152	0.180	3.151	0.002
ค่าคงที่ (Constant)	1.353		11.649	0.001
R = 0.692 $R^2 = 0.479$ F = 182.775 p-value < 0.001				

5. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส พบว่ามีตัวแปร 3 ตัว คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิดและเสนอความเห็น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส ได้ร้อยละ 50.80 ($R^2 = 0.508$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังต่อไปนี้

(ความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส) = $(1.386) + 0.377$ (การมีส่วนร่วมของประชาชนตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล) + 0.140 (การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิดและเสนอความเห็น) + 0.091 (การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ) ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise ในการพยากรณ์การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส

ตัวแปรอิสระ (ตัวพยากรณ์)	b	Beta	t-value	p-value
การมีส่วนร่วมของประชาชน ตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล	0.377	0.520	11.041	0.001
การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการคิดและเสนอความเห็น	0.140	0.165	3.366	0.001
การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตัดสินใจ	0.091	0.113	2.281	0.023
ค่าคงที่ (Constant)	1.386		12.616	0.001
R = 0.713 R ² = 0.508 F = 136.347 p-value < 0.001				

อภิปรายผล

ระดับของศักยภาพผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส ผลการศึกษา พบว่า ด้านศักยภาพผู้นำ 3 ด้าน คือ ด้านบริหารตนเอง ด้านบริหารงาน และบริหารสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เป็นผลมาจากผู้นำเป็นคนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีศักยภาพเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน สอดคล้องกับที่ศิริพร เลิศยิ่งยศ (2560) ศึกษาศักยภาพผู้นำชุมชน อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ศักยภาพผู้นำชุมชน 4 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านบทบาทผู้นำ ภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยผู้นำเป็นคนในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน

ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน 5 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีส่วนร่วมรับประโยชน์ มีส่วนร่วมตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้เพราะอำนาจในการตัดสินใจในบางเรื่องผู้นำเป็นคนตัดสินใจ เนื่องจากประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจสอดคล้องกับที่ไกรสร เพ็ญสกุล (2551) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการวางแผนและตัดสินใจในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางสอดคล้องกับที่สุธิญา พรหมมาก (2554) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและติดตามผล การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ ในภาพรวมของประชาชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และไม่สอดคล้องกับที่พระมหาประกิต สิริเมธ (2556) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านคลองใหม่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เนื่องจากประชาชนในจังหวัดนราธิวาสยังไม่เห็นความสำคัญของการกระบวนการมีส่วนร่วมและในพื้นที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมต่างๆผู้นำจะมีอำนาจในการตัดสินใจมากกว่าประชาชน

ด้านความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส 7 มิติ คือ มิติเศรษฐกิจชุมชน มิติการจัดการทรัพยากรในชุมชน มิติสุขภาพอนามัย มิติศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี มิติการพัฒนาคนในชุมชน มิติบริหารจัดการชุมชน มิติความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ไม่สอดคล้องกับที่ศรีสุตา มีชำนาญ และสมชาย ลักษณะนุรักษ์ (2553) ศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว ด้านสุขภาพกายและจิต ด้านเศรษฐกิจ และสังคม และด้านความพึงพอใจในชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับดี ที่เป็นเช่นนี้เพราะด้วยบริบทพื้นที่ในจังหวัดนราธิวาสมีเหตุการณ์ความไม่สงบและความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรม

ศักยภาพผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถร่วมกันพยากรณ์ถึงความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส ได้อยู่ละ 52.10 ($R^2 = 0.521$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้วยบริบทของพื้นที่จังหวัดนราธิวาสที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมผู้นำชุมชนจึงมีผลต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคม และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในชุมชน และส่งผลต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมสอดคล้องกับที่วรากร ช่างอยู่ (2557) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน พบว่า ความสัมพันธ์ของแบบภาวะผู้นำกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญที่ .01

สรุป

ศักยภาพผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนมีผลต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งศักยภาพผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย ศักยภาพของผู้นำด้านบริหารงาน และศักยภาพของผู้นำด้านบริหารสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิดและเสนอความเห็น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ จะส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ศักยภาพผู้นำ ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพผู้นำด้านบริหารงาน มีผลต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส ดังนั้น ผู้นำชุมชนในจังหวัดนราธิวาสต้องมีการบริหารงาน โดยมีการวางแผนงานชุมชน บริหารคนให้ตรงกับความรู้ความสามารถ จัดสรรงบประมาณเหมาะสม มีการติดตามประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง ส่วนด้านบริหารสังคม ผู้นำชุมชนในจังหวัดนราธิวาสต้องรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน ให้คำปรึกษา แนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และชุมชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง
2. การมีส่วนร่วมของประชาชน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคมในจังหวัดนราธิวาส ดังนั้น ประชาชนในจังหวัดนราธิวาสต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลโครงการในชุมชน การดำเนินงานของผู้นำ และงบประมาณในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิดและเสนอความเห็น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในเวทีประชาคม และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการเลือกผู้นำของตนเอง
3. จากผลการวิจัยเห็นได้ว่าผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ดังนั้นภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนสร้างผู้นำที่มีศักยภาพให้เกิดขึ้นในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ศักยภาพผู้นำชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งในชุมชน
2. การศึกษารูปแบบและการพัฒนาชุมชนที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคม
3. ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตและสังคม

รายการอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2553). *การขับเคลื่อนกระบวนการแผนชุมชน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- ไกรสร เพ็ญสกุล. (2551). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง*. สงขลา: สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 8 กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- ครุฑิต พุทธิโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์*. สืบค้นจาก [http://www.kruinter.com/file/29720141006205700-\[kruinter.com\].pdf](http://www.kruinter.com/file/29720141006205700-[kruinter.com].pdf). วันที่สืบค้น 30 พฤศจิกายน 2559.
- พระมหาประกาศิต สิริเมโธ. (2556). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านคลองใหม่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัลลภ รัฐนิตรานนท์. (2554). *เทคนิควิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วราร ชาญอยู่. (2557). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*.
- ศิริพร เลิศยิ่งยศ. (2560). *การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอายุธรรม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(48), 177-202.
- ศรีสุดา มีชำนาญและสมชาย ลักษณะนุรักษ์. (2553). *คุณภาพชีวิตของประชาชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม*. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 1(2), 269 - 281.
- สมเกียรติ ยมจินดา. (2551). *แนวทางการพัฒนาผู้นำท้องถิ่นที่พึงประสงค์ของประชาชน ตำบลห้วยมา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง*. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุธิญา พรหมมาก. (2554). *ภาวะผู้นำกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง*. วารสารวิทยบริการ, 22(3), 30 - 43.
- สำนักงานจังหวัดนราธิวาส. (2559). *การวิเคราะห์ข้อมูลประชากรจังหวัดนราธิวาส*. สืบค้นจาก http://www.narathiwat.go.th/narathiwat/index.php?option=com_content&view=article&id=158:2014-07-09-23-21-21&catid=41&Itemid=188 วันที่สืบค้น 3 พฤศจิกายน 2559.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12*. สืบค้นจาก <http://www.nesdb.go.th/download/plan12>. วันที่สืบค้น 9 ตุลาคม 2560.
- อภิชาติ โตดิลกเวชช์, อรรถิษฐ์ สัมพันธ์รัตน์, ทวีป บุตรโพธิ์, ณรงค์ บุญศิริรักษ์ และเพ็ญแข ศรีสุทธิกุล (2559). *แนวทางการดำเนินงานระบบ มชช. สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนกรมการพัฒนาชุมชน, บริษัททีเอสเพรส จำกัด*.

อาธิศักดิ์ จอมลีบลีลิต. (2555). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน*. คู่มือฝึกอบรมวิทยากรเผยแพร่ความรู้การเมืองภาคพลเมืองสู่เยาวชน, สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า.

Yamane, T. (1973). *Statistics; An introductory analysis*. (3rd ed.). Tokyo: Harper International Edition.